UO‘K 81

O‘ZBEK VA NEMIS MIKROMATNLARINING KOGNITIV-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Jumayev Erkin Boltayevich,
Buxoro davlat universiteti dotsenti, PhD
jumaev.erkin@inbox.ru

Annotatsiya. *Ushbu maqolada nemis tilidagi mikromatnlarning propozitsion va makropropozitsion tuzilishi kognitiv-semantik hamda pragmatik yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. T.A. van Deykning makropropozitsiya, makrostruktura, lokal va global aloqadorlik hamda makroqoidalar haqidagi nazariy qarashlari tadqiqotning metodologik asosi sifatida yoritilgan. Nemis tilidagi aforizmlar, reklama shiorlari, qisqa iboralar va badiiy mikromatnlar misolida ularning eksplitsit va implitsit propozitsiyalari, semantik qatlamlari, konnotativ ma’nolari hamda pragmatik xususiyatlari tahlil qilingan. Mikromatnlarning global mazmunini aniqlashda tushirib qoldirish, umumlashtirish va tuzish makroqoidalarining ahamiyati asoslangan. Tahlil natijasida mikromatnlarning struktur jihatdan ixcham bo‘lishiga qaramasdan, semantik va pragmatik jihatdan ko‘p qatlamli xususiyatga egaligi, ularning makropropozitsiyasini anglashda kontekst, implikatura, presuppozitsiya, milliy-madaniy bilimlar hamda resipientning kognitiv kompetensiyasi muhim o‘rin tutishi aniqlangan. Shuningdek, propozitsion va makropropozitsion tahlilning nemis mikromatnlarini interpretatsiya qilish hamda tarjimada ularning semantik-pragmatik mazmunini adekvat yetkazishdagi ilmiy-amaliy ahamiyati ochib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *mikromatn, propozitsiya, makropropozitsiya, makrostruktura, diskurs, kognitiv-semantik tahlil, pragmatik tahlil, lokal aloqadorlik, global aloqadorlik, implikatura, presuppozitsiya, kontekst, interpretatsiya, nemis tili, makroqoidalar.*

КОГНИТИВНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ УЗБЕКСКИХ И НЕМЕЦКИХ МИКРОТЕКСТОВ

Аннотация. *В данной статье пропозициональная и макропропозициональная структура немецкоязычных микротекстов исследуется на основе когнитивно-семантического и прагматического подходов. Теоретические положения Т.А. ван Дейка о макропропозиции, макроструктуре, локальной и глобальной связности, а также макроправилах рассматриваются в качестве методологической основы исследования. На материале немецкоязычных афоризмов, рекламных слоганов, кратких выражений и художественных микротекстов анализируются их эксплицитные и имплицитные пропозиции, семантические уровни, коннотативные значения и прагматические особенности. Обосновывается значение макроправил опущения, обобщения и конструирования при определении глобального содержания микротекстов. В результате анализа установлено, что, несмотря на структурную компактность, микротексты характеризуются семантической и прагматической многослойностью, а в процессе интерпретации их макропропозиции важную роль играют контекст, импликатура, пресуппозиция, национально-культурные знания и когнитивная компетенция реципиента. Кроме того, раскрывается научно-практическая значимость пропозиционального и макропропозиционального анализа для интерпретации немецкоязычных микротекстов и адекватной передачи их семантико-прагматического содержания в переводе.*

Ключевые слова: *микротекст, пропозиция, макропропозиция, макроструктура, дискурс, когнитивно-семантический анализ, прагматический анализ, локальная связность, глобальная связность, импликатура, пресуппозиция, контекст, интерпретация, немецкий язык, макроправила.*

COGNITIVE-SEMANTIC FEATURES OF UZBEK AND GERMAN MICROTEXTS

Abstract. *This article examines the propositional and macropropositional structure of German-language microtexts from cognitive-semantic and pragmatic perspectives. T.A. van Dijk’s theoretical views on macroproposition, macrostructure, local and global coherence, and macrorules are considered as the methodological foundation of the study. Using German-language aphorisms, advertising slogans, short expressions, and literary microtexts as research material, the study analyzes their explicit and implicit propositions, semantic layers, connotative meanings, and pragmatic features. Particular attention is paid to*

the role of the macrorules of deletion, generalization, and construction in identifying the global meaning of microtexts. The findings demonstrate that, despite their structural compactness, microtexts are characterized by semantic and pragmatic multilayeredness. Furthermore, context, implicature, presupposition, culture-specific knowledge, and the recipient's cognitive competence play a significant role in interpreting their macropropositions. The article also highlights the theoretical and practical significance of propositional and macropropositional analysis for interpreting German-language microtexts and adequately conveying their semantic and pragmatic content in translation.

Keywords: *microtext, proposition, macroproposition, macrostructure, discourse, cognitive-semantic analysis, pragmatic analysis, local coherence, global coherence, implicature, presupposition, context, interpretation, German language, macrorules.*

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda matnni faqat grammatik va sintaktik birliklar yig‘indisi sifatida emas, balki muayyan kommunikativ maqsad, semantik yaxlitlik hamda pragmatik mazmunga ega murakkab diskursiv tuzilma sifatida o‘rganish ustuvor yo‘nalishlardan biriga aylangan. Ayniqsa, matn mazmunining shakllanishi, uning muallif tomonidan kodlanishi va resipient tomonidan anglanishi jarayonlarini kognitiv-semantik nuqtayi nazardan tadqiq etish matn lingvistikasi oldiga yangi ilmiy vazifalarni qo‘ymoqda. Bunda propozitsiya, makropropozitsiya, makrostruktura, lokal va global aloqadorlik, implikatura, presuppozitsiya hamda kontekst kabi tushunchalar alohida ahamiyat kasb etadi.

Matnning umumiy mazmunini anglash alohida gaplarda ifodalangan propozitsiyalarni aniqlash bilangina chegaralanmaydi. Resipient mazkur propozitsiyalar o‘rtasidagi semantik va mantiqiy munosabatlarni aniqlashi, ularni umumlashtirishi hamda matn muallifi ifodalamoqchi bo‘lgan asosiy mazmunni tiklashi talab etiladi. Shu jihatdan makropropozitsiya matnning global semantik mazmunini belgilovchi muhim kognitiv-semantik kategoriya hisoblanadi.

Mazkur masala mikromatnlar tahlilida yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Mikromatnlar hajman ixcham bo‘lishiga qaramasdan, ko‘pincha katta semantik va pragmatik yuklamani o‘zida mujassamlashtiradi. Maqol, aforizm, reklama shiori, badiiy iqtibos va boshqa qisqa matnlarda ochiq ifodalangan axborot bilan bir qatorda yashirin propozitsiyalar, konnotativ ma’nolar, madaniy assotsiatsiyalar va pragmatik maqsad ham mavjud bo‘ladi.

Nemis tilidagi mikromatnlar bu jihatdan alohida tadqiqot obyektidir. Ularning struktur ixchamligi, semantik ko‘p qatlamliligi hamda milliy-madaniy mazmun bilan bog‘liqligi propozitsion va makropropozitsion tahlilni birgalikda qo‘llash zaruratini yuzaga keltiradi.

Shundan kelib chiqib, mazkur maqolaning maqsadi makropropozitsiya nazariyasining asosiy tamoyillarini nemis tilidagi mikromatnlarning propozitsion tahlili bilan integratsiyalash, mikromatnlarda eksplitsit va implitsit mazmunning shakllanish mexanizmlarini aniqlash hamda ularning semantik-pragmatik xususiyatlarini yoritishdan iborat.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Makropropozitsiya tushunchasi diskursning kognitiv-semantik tahlili va matn interpretatsiyasi bilan bog‘liq nazariyalarda muhim o‘rin egallaydi. Mazkur tushuncha T.A. van Deyk tomonidan matn lingvistikasi va diskurs tahlili doirasida rivojlantirilgan. Van Deykning V. Kintsch bilan hamkorlikdagi tadqiqotlarida makropropozitsiya, makrostruktura, global va lokal aloqadorlik, superstruktura hamda matn interpretatsiyasi kabi kategoriyalar yaxlit nazariy tizim doirasida ko‘rib chiqiladi.

Van Deyk konsepsiyasiga muvofiq, matn tarkibidagi alohida gaplar muayyan propozitsiyalarni ifodalasa, ularning mazmuniy umumlashuvi natijasida yuqori darajadagi propozitsiya –makropropozitsiya shakllanadi. Makropropozitsiyalar o‘zaro birlashib matnning makrostrukturasini hosil qiladi. Shu ma’noda makrostruktura matnning global mazmunini ifodalovchi, propozitsiyalar o‘rtasidagi ierarxik va semantik munosabatlarni aks ettiruvchi kognitiv-semantik tuzilma sifatida namoyon bo‘ladi.

Makropropozitsiyani shakllantirishda lokal va global aloqadorlik muhim o‘rin tutadi. Lokal aloqadorlik yonma-yon joylashgan gaplar va ularda ifodalangan propozitsiyalarning o‘zaro semantik bog‘lanishini anglatsa, global aloqadorlik butun matn tarkibidagi propozitsiyalarni yagona umumiy mazmun atrofida birlashtiradi. Demak, matn mazmunini to‘liq anglash uchun uning tarkibiy birliklarini alohida emas, balki o‘zaro semantik munosabatda tahlil qilish zarur.

Van Deyk tomonidan makropropozitsiyani aniqlashda uchta asosiy makroqoida ko‘rsatiladi: *tushirib qoldirish, umumlashtirish va tuzish*. Tushirib qoldirish jarayonida matnning asosiy mazmunini belgilashga xizmat qilmaydigan ikkilamchi propozitsiyalar e’tibordan chetda qoldiriladi. Umumlashtirishda bir necha xususiy propozitsiyalar ularni qamrab oluvchi umumiy mazmun bilan almashtiriladi. Tuzishda esa propozitsiyalar ketma-ketligi ularning umumiy semantik natijasini ifodalovchi yangi makropropozitsiyaga aylantiriladi.

Makropropozitsiyani aniqlash jarayonida resipientning kognitiv faoliyati ham muhimdir. Matnda asosiy fikr har doim ham bevosita ifodalanmaydi. Ayrim hollarda u eksplitsit shaklda mavjud bo‘lsa, boshqa holatlarda matnning ichki semantik tuzilishi, kontekst, presuppozitsiya va resipientning fon bilimlari asosida tiklanadi. Shu jihatdan matn interpretatsiyasi muallif intensiyasi va resipientning kognitiv imkoniyatlari o‘rtasidagi murakkab munosabat mahsuli hisoblanadi.

O‘zbek tilshunosligida ham kognitiv tilshunoslik, matn lingvistikasi va diskurs tahliliga oid tadqiqotlarda mazkur masalalarga e’tibor qaratilgan. Xususan, Sh. Safarov tomonidan kognitiv tilshunoslik doirasida konseptual va vaziyat modellari bilan bog‘liq hodisalar yoritilgan. I.R. Galperinning matn haqidagi nazariy qarashlari esa matnning o‘quvchi tomonidan idrok qilinishi va interpretatsiya jarayonining faol xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, mavjud nazariy qarashlar mikromatnlarning mazmuniy tuzilishini faqat grammatik yoki leksik-semantik darajada emas, balki propozitsion, makropropozitsion, pragmatik va kognitiv darajalarning o‘zaro aloqasi asosida tadqiq etish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda nemis tilidagi mikromatnlarning semantik va pragmatik tuzilishini aniqlashga qaratilgan kompleks lingvistik tahlil tamoyillaridan foydalanildi. Tadqiqot materiali sifatida nemis tilidagi aforistik birliklar, reklama shiorlari, qisqa iboralar va badiiy mazmundagi mikromatnlar tanlandi.

Tahlilning nazariy-metodologik asosini T.A. van Deykning propozitsiya, makropropozitsiya, makrostruktura, lokal va global aloqadorlik hamda makroqoidalar haqidagi konsepsiyasi tashkil etdi. Mazkur yondashuv nemis mikromatnlarida bevosita ifodalangan propozitsiyalarni aniqlash bilan bir qatorda, ularning umumiy mazmunini tashkil etuvchi makropropozitsiyani tiklash imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan kompleks foydalanildi:

1. **Semantik segmentatsiya metodi** – mikromatndagi subyekt, predikat, obyekt va boshqa semantik komponentlarni ajratish hamda asosiy propozitsiyani aniqlash uchun qo‘llanildi.
2. **Propozitsion tahlil** – matnda ifodalangan fikrlar, holatlar va ular o‘rtasidagi mantiqiy-semantik munosabatlarni belgilashga xizmat qildi.
3. **Makropropozitsion tahlil** – alohida propozitsiyalarni umumlashtirish orqali mikromatnning global mazmunini aniqlashda qo‘llanildi.
4. **Kontekstual-pragmatik tahlil** – mikromatnning kommunikativ vazifasi, muallif yoki adresant intensiyasi, resipientga ta’siri hamda madaniy kontekstini aniqlashga qaratildi.
5. **Implikatura va presuppozitsiyalar tahlili** –mikromatnda ochiq ifodalanmagan, biroq kontekst va fon bilimlari asosida anglashiladigan mazmunni aniqlashda foydalanildi.
6. **Qiyosiy-interpretativ tahlil** – nemis tilidagi mikromatnning bevosita mazmuni bilan uning o‘zbek tilidagi interpretatsiyasi o‘rtasidagi semantik munosabatlarni aniqlashga xizmat qildi.

Tahlilda Van Deyk tomonidan taklif etilgan tushirib qoldirish, umumlashtirish va tuzish makroqoidalaridan foydalanilib, mikromatn tarkibidagi ikkilamchi mazmunlardan asosiy semantik yadroni ajratib olishga alohida e’tibor qaratildi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Tahlillar nemis mikromatnlarida propozitsion mazmunning bir necha semantik darajada shakllanishini ko‘rsatdi. Mikromatnning yuzaki strukturasida bevosita ifodalangan propozitsiya mavjud bo‘lsa-da, uning kommunikativ mohiyati ko‘pincha yashirin propozitsiyalar va umumlashtiruvchi makropropozitsiya orqali namoyon bo‘ladi.

Masalan *„Zeit ist Geld.“ –“Vaqt –pul.”*

Mazkur mikromatnning yuzaki propozitsiyasi vaqt va pul tushunchalarining metaforik tenglashtirilishiga asoslangan. Biroq uning semantik strukturasini chuqurroq tahlil qilish natijasida quyidagi mazmuniy komponentlar aniqlanadi:

vaqt qiymatga ega;

vaqt inson uchun muhim resurs hisoblanadi;

vaqtni samarasiz sarflash muayyan imkoniyatlarni yo‘qotishga olib keladi.

Ushbu propozitsiyalarni umumlashtirish natijasida *“Vaqtdan oqilona va samarali foydalanish zarur”* mazmunidagi makropropozitsiya shakllanadi. Demak, mikromatnning haqiqiy kommunikativ mazmuni uning so‘zma-so‘z semantikasidan kengroqdir.

Keyingi misol: *„Ohne Moos nix los.“ –“Pulsiz hech narsa yo‘q.”*

Mazkur mikromatnda moliyaviy resurs va insonning faoliyat imkoniyatlari o‘rtasidagi sabab-oqibat munosabati ifodalanadi. Uning yashirin propozitsiyalari moliyaviy resurslarning imkoniyatlarni kengaytirishi, ularning yetishmasligi esa inson faoliyatini cheklashi haqidagi mazmunni yuzaga chiqaradi.

Umumlashtirish asosida *“Moddiy resurslar insonning ijtimoiy va amaliy imkoniyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi”* tarzidagi makropropozitsiyani tiklash mumkin.

Reklama diskursiga mansub: *„Ich bin doch nicht blöd.“ –“Axir men ahmoq emasman-ku.”*

mikromatni esa pragmatik jihatdan yanada murakkabdir. Uning yuzaki propozitsiyasi so‘zlovchining o‘zini “ahmoq” sifatida baholashni inkor etishidan iborat. Biroq reklama kontekstida uning implitsit mazmuni xarid qilish harakati bilan bog‘lanadi. Natijada “oqilona iste’molchi to‘g‘ri savdo nuqtasini tanlaydi” mazmunidagi yashirin propozitsiya yuzaga keladi. Bu holatda makropropozitsiya adresatning xarid qilish xatti-harakatiga ta’sir ko‘rsatishga qaratilgan pragmatik strategiya bilan belgilanadi.

Shuningdek: *„Geiz ist geil.“*

mikromatnida ham so‘zlarning lug‘aviy ma’nosi va reklama kontekstidagi pragmatik mazmun o‘rtasida semantik siljish kuzatiladi. “Geiz” tushunchasining odatda salbiy konnotatsiyaga egaligi reklama diskursida ijobiy baholash bilan qayta interpretatsiya qilinadi. Natijada tejash, arzon narxda xarid qilish va oqilona iste’molchi modeli o‘rtasidagi semantik aloqa yuzaga keladi.

Badiiy va falsafiy mikromatnlar tahlili ham mazkur tendensiyani tasdiqlaydi.

Masalan: *„Der Mensch ist das, was er isst.“*

mikromatnida inson va uning iste’mol qiladigan oziq-ovqati o‘rtasidagi bevosita munosabat yuzaki propozitsiyani tashkil qiladi. Biroq chuqur semantik darajada insonning jismoniy holati, ehtiyojlari va hayot tarzining uning moddiy mavjudligi bilan bog‘liqligi haqidagi umumlashgan mazmun yuzaga keladi.

„Alle Menschen werden Brüder.“

mikromatnida esa insonlarning birlashishi, umumiy qadriyatlar va hamjihatlik mazmunlari asosiy semantik komponentlar sifatida namoyon bo‘ladi. Xususiy propozitsiyalarning umumlashtirilishi natijasida insoniyatning birdamligi haqidagi global mazmun shakllanadi.

Tahlil qilingan materiallar mikromatnlarda makropropozitsiya ikki asosiy shaklda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi. Birinchi holatda u matnning o‘zida nisbatan aniq ifodalanadi. Ikkinchi holatda esa makropropozitsiya bevosita verbal ifodaga ega bo‘lmay, kontekst, implikatura, presuppozitsiya va resipientning fon bilimlari orqali tiklanadi.

Shu sababli mikromatnning to‘laqonli interpretatsiyasi *“verbal birlik → propozitsiya → yashirin propozitsiyalar → makropropozitsiya → pragmatik mazmun”* ketma-ketligida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Muhokama. Olingan natijalar mikromatnning kichik hajmi uning semantik jihatdan sodda ekanligini anglatmasligini ko‘rsatadi. Aksincha, hajmning qisqarishi ayrim hollarda semantik zichlikning ortishiga olib keladi. Bir yoki ikki gapdan tashkil topgan mikromatnda katta hajmdagi pragmatik, konnotativ va madaniy axborot mujassamlashishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, propozitsion va makropropozitsion tahlil bir-birini to‘ldiruvchi ikki bosqich sifatida qaralishi lozim. Propozitsion tahlil matndagi alohida mazmuniy birliklarni aniqlasa, makropropozitsion tahlil ushbu birliklarni umumlashtirib, matnning global semantik mazmunini tiklash imkonini beradi.

Nemis mikromatnlarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, ularning mazmunini tushunishda lingvistik bilimning o‘zi yetarli bo‘lmasligi mumkin. Resipient til birliklarining lug‘aviy va grammatik ma’nosini bilishi bilan bir qatorda, tegishli madaniy, ijtimoiy va kommunikativ kontekst haqida ham fon bilimlariga ega bo‘lishi talab etiladi. Ayniqsa, reklama shiorlari, aforizmlar va frazeologik xususiyatga ega mikromatnlarda yashirin propozitsiyalar kontekst orqali faollashadi.

Bu holat tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan ham muhimdir. Mikromatnni boshqa tilga o‘girishda faqat uning yuzaki grammatik strukturasini ekvivalent shaklda berish yetarli emas. Tarjimon matnning makropropozitsiyasini, pragmatik maqsadini va madaniy konnotatsiyasini aniqlashi kerak. Aks holda, grammatik jihatdan to‘g‘ri tarjima asl mikromatnning kommunikativ mazmunini to‘liq yetkazmasligi mumkin.

Tahlillar makropropozitsiyaning presuppozitsiya va implikatura bilan yaqin aloqada bo‘lishiga qaramasdan, ular aynan bir hodisa emasligini ham ko‘rsatadi. Presuppozitsiya ko‘pincha muayyan lingvistik birlik yoki gap bilan bog‘liq oldindan qabul qilingan axborotni bildirsa, makropropozitsiya butun matn yoki mikromatnning global semantik munosabatlari asosida yuzaga keladi.

Shuningdek, makropropozitsiyani tiklash jarayonida resipientning diskursiv va kognitiv kompetensiyasi muhim rol o‘ynaydi. Bir xil mikromatn turli resipientlar tomonidan ularning bilimlari, tajribasi va madaniy kompetensiyasiga qarab turlicha darajada interpretatsiya qilinishi mumkin. Shuning uchun mikromatn mazmunini o‘rganishda muallif intensiyasi, matnning verbal strukturasi, kontekst va resipientning fon bilimlari yagona tizim sifatida qaralishi lozim.

Mazkur jihatlar nemis mikromatnlarini o‘rganishda makropropozitsion yondashuvning istiqbolli ekanligini ko‘rsatadi. U nafaqat matnning “nima haqida” ekanligini, balki muallif “nima demoqchi”, mazkur fikr “qanday semantik mexanizm orqali ifodalangan” va resipient uni “qanday bilimlar asosida anglaydi” kabi savollarga ham javob topish imkonini beradi.

Xulosa. Olib borilgan nazariy va lingvistik tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin.

Birinchidan, makropropozitsiya matnning alohida gaplarida ifodalangan propozitsiyalarni umumlashtirib, uning global semantik mazmunini shakllantiruvchi kognitiv-semantik birlikdir. Shu sababli mikromatnlarni o‘rganishda alohida propozitsiyalarni aniqlash bilan cheklanib qolmasdan, ularning umumiy semantik munosabatini ham belgilash zarur.

Ikkinchidan, nemis mikromatnlari struktur jihatdan ixcham bo‘lishiga qaramasdan, semantik va pragmatik jihatdan ko‘p qatlamli xususiyatga ega. Ularda yuzaki propozitsiya bilan bir qatorda implitsit propozitsiyalar, konnotativ ma’nolar va umumlashtiruvchi makropropozitsiya mavjud bo‘lishi mumkin.

Uchinchidan, mikromatnning makropropozitsiyasi eksplitsit yoki implitsit shaklda namoyon bo‘ladi. Implitsit makropropozitsiyani tiklashda kontekst, presuppozitsiya, implikatura, madaniy bilim va resipientning kognitiv kompetensiyasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

To‘rtinchidan, Van Deyk tomonidan ilgari surilgan tushirib qoldirish, umumlashtirish va tuzish makroqoidalari nemis mikromatnlarining global mazmunini aniqlashda samarali nazariy-metodologik vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Beshinchidan, nemis mikromatnlarining to‘liq interpretatsiyasi propozitsion, makropropozitsion, kontekstual va pragmatik tahlil metodlarini kompleks qo‘llashni talab etadi. Bunday yondashuv matnning nafaqat bevosita semantik mazmunini, balki uning yashirin kommunikativ maqsadi va milliy-madaniy xususiyatlarini ham ochib berish imkonini beradi.

Umuman, nemis mikromatnlarini makropropozitsion va propozitsion nuqtayi nazardan tadqiq qilish matn lingvistikasi, kognitiv tilshunoslik, pragmalingvistika hamda tarjimashunoslikning o‘zaro integratsiyasini ta’minlaydi. Mazkur yondashuv kelgusida nemis badiiy matnlari, reklama diskursi, publitsistik mikromatnlar, aforizmlar va boshqa qisqa diskursiv birliklarning semantik-kognitiv mexanizmlarini chuqurroq tadqiq etish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. *Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. – Москва, 1989.*
2. *Караулов Ю.Н., Петров В.В. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса // Т.А. ван Дейк. Язык. Познание. Коммуникация. – М., 1989. – С. 5–11.*
3. *Караулов Ю.Н., Петров В.В. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса // Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация.– М.,1989. – С. 41–66.*
4. *Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Jizzax: Sangzor, 2006.*
5. *Гальперин И.Р. О понятии текста // Вопросы языкознания. – Москва, 1974. – № 6. – С. 22.*
6. *Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – Москва: Наука, 1981.*
7. *Van Dijk T.A. Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. – London: Longman, 1977.*
8. *Van Dijk T.A. Macrostructures: An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition. – Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1980.*
9. *Beaugrande R.A. de, Dressler W.U. Introduction to Text Linguistics. – London–New York: Longman, 1981.*
10. *Grice H.P. Logic and Conversation // Cole P., Morgan J.L. (eds.). Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58.*
11. *Brown G., Yule G. Discourse Analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.*
12. *Widdowson H.G. Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis. – Oxford: Blackwell Publishing, 2004.*